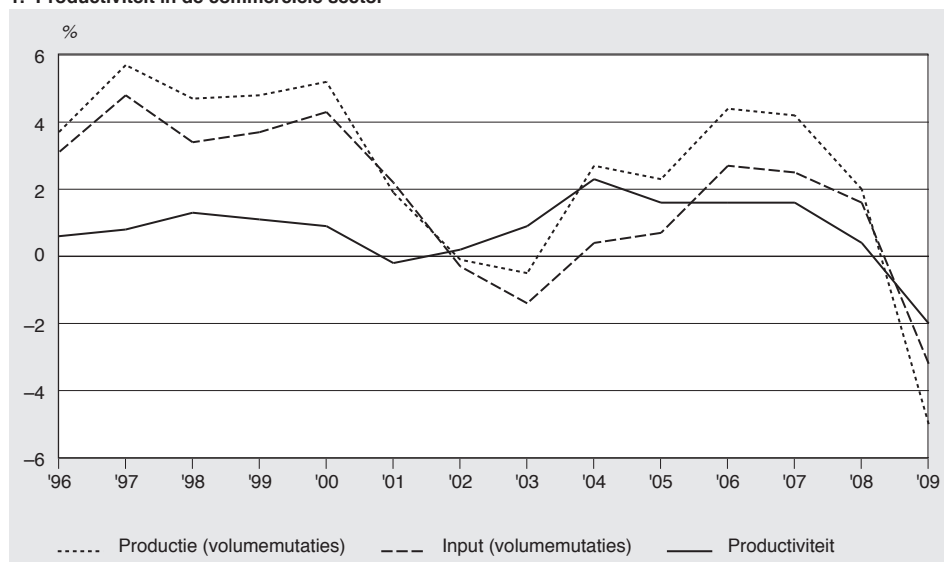

Samenvatting

In 2009 daalde de reële (geconsolideerde) productie van de commerciële sector in Nederland met 5,0 procent. De totale inzet van productiemiddelen (kapitaal, arbeid, energie, materialen en diensten) nam met 3,2 procent af. Hierdoor is in 2009 per eenheid productiemiddel 2,0 procent minder geproduceerd dan in 2008. Deze afname wordt een daling van de multifactorproductiviteit (*mfp*) genoemd. Een *mfp*-daling van 2,0 procent is niet eerder voorgekomen tussen 1996 en 2009, de periode waarover het Centraal Bureau voor de Statistiek *mfp*-statistieken heeft. De commerciële sector omvat de gehele economie behalve de bedrijfstak overheid (waaronder ook onderwijs) en de bedrijfsklassen verhuur van en handel in onroerend goed, verhuur van roerende goederen en particuliere huishoudens met personeel.

De economische neergang is de belangrijkste verklaring voor de negatieve *mfp* groei in 2009. De productiviteitsgroei kwam al eerder tot vertraging aan het begin van de financiële crisis in 2008. De enorme daling van de productie ging niet samen met een evenredige afname van alle productiemiddelen. Dit zorgde voor een daling van de *mfp*. Een dergelijke daling komt vaak voor aan het begin van een recessie en wordt ook wel een conjuncturele terugval van de productiviteit genoemd.

1. Productiviteit in de commerciële sector

Bron: CBS, nationale rekeningen.

Ondanks de flinke daling van de *mfp* in 2009 is de winstgevendheid in de commerciële sector gestegen. Winstgevendheid wordt berekend door de productiewaarde te delen door de totale kosten van alle productiemiddelen. De winstgevendheid kan worden vergroot door productiviteitsverbeteringen en door gunstige ontwikkelingen van de interne ruilvoet, de verhouding tussen de afzetprijzen van eindproducten en de kostprijzen van productiemiddelen. In de commerciële sector zijn de kostprijzen gemiddeld genomen sterker gedaald dan de afzetprijzen. Dit heeft bijgedragen aan een stijging van de winstgevendheid.

De internationale concurrentiepositie van een economie wordt gedeeltelijk beïnvloed door de ontwikkeling van de loonkosten per eenheid product, oftewel de ontwikkeling van de beloning van werknemers ten opzichte van de toegevoegde waarde. In 2009 zijn de loonkosten per eenheid product in Nederland flink gestegen met 4,8 procent. Deze stijging komt overeen met de toename van de loonkosten per eenheid product tijdens de recessie van 2001. De daling van de toegevoegde waarde was de belangrijkste reden voor de toegenomen loonkosten per eenheid product in 2009, terwijl een toename van de arbeidskosten de voornaamste oorzaak was voor de stijging van de loonkosten in 2001. Hoewel de toename van de Nederlandse loonkosten per eenheid product in 2009 aanzienlijk was,

was deze stijging vergelijkbaar met ontwikkelingen in andere EU-landen. De internationale concurrentiepositie van Nederland is daarom niet direct in gevaar.

Productiviteitsstijgingen hangen nauw samen met innovatie en innovatiekracht wordt sterk beïnvloed door investeringen in intellectueel eigendom. In tegenstelling tot de meer behoudende internationale richtlijnen voor het samenstellen van nationale rekeningen, wordt in de economische literatuur geadviseerd om een bredere set van uitgaven aan intellectueel eigendom op te nemen als investering. Deze aanvullende typen van intellectueel eigendom, zoals merknamen, organisatiestructuren en bedrijfsopleidingen hebben in veel gevallen dezelfde kenmerken als kapitaalgoederen. Binnen de satellietrekening kenniseconomie zijn experimentele schattingen gemaakt voor zowel de investeringen in deze aanvullende typen als hun bijdrage aan de economische groei.

Het aandeel van intellectueel eigendom in de totale investeringen is de laatste twintig jaar toegenomen. In 2009 waren de uitgaven aan intellectueel eigendom in Nederland zelfs meer dan de helft van alle investeringen. De verschillende typen van intellectueel eigendom leverden een aanzienlijke bijdrage aan de economische groei. In de periode 1996–2001 was de gemiddelde bijdrage van intellectuele eigendomstypen aan de economische groei ongeveer net zo groot als de bijdrage van alle overige vaste activa.

In de periode na de economische terugval in 2001 laten de investeringen in intellectueel eigendom en andere vaste activa lagere groeicijfers zien dan in de voorgaande periode. De gemiddelde groei van uitgaven aan intellectueel eigendom in de periode 2002–2007 was zelfs lager dan de groei van het bruto binnenlands product (bbp) tegen marktprijzen. Vooral de groei van de uitgaven aan research & development (R&D) nam sterk af. Als aandeel van het bbp daalden deze uitgaven van 1,3 procent in 1987 naar 0,9 procent in 2009. Met deze tegenvallende groeicijfers zal Nederland waarschijnlijk niet kunnen voldoen aan de EU Lissabon doelstelling om de uitgaven aan R&D te verhogen naar 3 procent van het bbp in 2010.